

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 176/2024 vp

Vastaus kirjalliseen kysymykseen kirjallisuuden käytön korvaamisesta saavutettavuuskirjasto Celiassa

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Arvoisa puhemies, olette toimittanut asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Eeva-Johanna Elorannan /sd näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 176/2024 vp:

Onko hyväksyttävää, että Suomessa toimii valtionkirjasto, jonka toiminnan ydin eli kirjallisuuden lainaaminen saavutettavassa muodossa perustuu tekijöiltä vaadittuun ilmaiseen työpanokseen, vaikka samaan aikaan Celia-kirjaston toimintaa ja toimialaa kasvatetaan määrätietoisesti ja

mihin toimenpiteisiin hallitus aikoo ryhtyä sen varmistamiseksi, että edunsaajien eli lukemisesteisten saaman edun ja oikeudenhaltijoille eli kirjallisuuden tekijöille koituvan haitan välinen tasapaino toteutuu ja kirjallisuuden tekijät saavat oikeudenmukaisen korvauksen teostensa käytöstä?

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Saavutettavuuskirjasto Celia on opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla toimiva virasto, jonka tehtävänä on parantaa näkövammaisten ja muiden lukemisesteisten henkilöiden yhdenvertaisuutta yhteiskunnassa. Tässä tarkoituksessa kirjasto vastaa näkövammaisten ja muiden tekijänoikeuslaissa tarkoitettujen lukemisesteisten kirjastopalveluista sekä hoitaa saavutettavan julkaisemisen asiantuntijatehtäviä.

Tekijänoikeuslaissa säädetty rajoitus näkövammaisten ja muiden lukemisesteisten hyväksi perustuu lukemisestedirektiivin (EU) 2017/1564 velvoitteisiin. Teosten saattaminen näkövammaisten ja muiden lukemisesteisten käytettäväksi saavutettavassa muodossa on tietyn edellytyksen sallittua ilman tekijän lupaa. Tekijänoikeuden rajoituksen tavoitteena on saattaa näkövammaiset ja muut lukemisesteiset mahdollisimman tasavertaiseen asemaan muiden käyttäjien kanssa.

Lukemisestedirektiivin mukaan jäsenvaltiot voivat säätää, että direktiivin nojalla sallittuihin käyttötarkoituksiin sovelletaan korvausjärjestelmiä direktiivissä säädetyin rajoituksin. Direktiivin johdanto-osassa todetaan muun muassa, että korvausjärjestelmissä ei saisi vaatia maksuja edunsaajahenkilöiltä, ja että korvauksen tasoa määritettäessä olisi otettava asianmukaisesti huomioon valtuutettujen yhteisöjen toiminnan voittoa tavoittelematon luonne, direktiivin yleistä etua koskevat tavoitteet, poikkeuksesta hyötyvien henkilöiden edut, oikeudenhaltijoille mahdollisesti aiheutuva haitta ja tarve varmistaa saavutettavassa muodossa olevien kappaleiden rajat ylittävä levittäminen. Jos oikeudenhaltijalle koitua haitta on vähäinen, ei olisi oltava velvollisuutta suorittaa korvausta.

Tekijänoikeuslain mukaan tekijällä on oikeus saada korvaus valtuutetulta yhteisöltä (Saavutettavuuskirjasto Celia), jos rajoituksen nojalla ääntä tallentamalla Suomessa valmistettu teoskappale jää pysyvästi lukemisesteisen haltuun. Pysyvällä käytöllä tarkoitetaan muita käyttömuotoja kuin aineiston lainaamista tai ajallisesti rajoitettua käyttöoikeutta esimerkiksi suoratoistona.

Opetus- ja kulttuuriministeriö toimitti vuonna 2021 sivistysvaliokunnalle eduskunnan vuonna 2018 hyväksymän lausuman edellyttämän selvityksen. Tarkastelun kohteena oli erityisesti Saavutettavuuskirjasto Celian suoratoistolla tarjottavan äänikirjapalvelun taloudellinen vaikutus kaupallisiin äänikirjamarkkinoihin. Selvityksen mukaan ei ole perusteita laajentaa nykyistä korvausoikeutta koskemaan suoratoistopalveluna tarjottavia palveluita, vaikka useimmat lukemisesteiset saavatkin saavutettavassa muodossa olevat kappaleensa saataviinsa suoratoistolla. Selvityksen mukaan nykyisenlaajuisista korvausta voidaan pitää oikeasuhtaisena lukemisestedirektiivin edellyttämään rajoitukseen nähden.

Lukemisestedirektiivin mukaan Euroopan komission tulee toteuttaa direktiiviä koskeva arviointi ja esittää keskeiset havaintonsa sekä tarvittaessa ehdotukset direktiivin muuttamiseksi. Arvioinnissa on tarkasteltava jäsenvaltioiden korvausjärjestelmien vaikutusta saavutettavassa muodossa olevien kappaleiden saatavuuteen edunsaajajenkinä ja niiden rajat ylittävään vaihtoon. Komission arviointia ei ole vielä julkistettu. Komission arvioinnin jälkeen tilanteen uudelleentarkastelu voi olla ajankohtaista myös Suomessa, jotta lukemisestedirektiivin tarkoitus ja tavoitteet toteutuvat Suomessa unionin tasolle asetettujen velvoitteiden mukaisesti.

Helsingissä 27.5.2024

Tiede- ja kulttuuriministeri Sari Multala